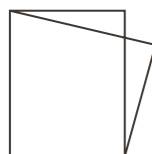

En overset professionsteoretiker: Laurent Thévenot

Anders Blok, lektor, ph.d., Sociologisk Institut, Københavns Universitet

Laurent Thévenot (f. 1949) hører til hovedpersonerne i den nyere teoriretning, der kaldes fransk pragmatisk sociologi. Foruden makkeren Luc Boltanski, med hvem Thévenot udgav hovedværket *De la justification* i 1991 (engelsk oversættelse: *On Justification* 2006), regner man hertil Bruno Latour og den øvrige aktør-netværksteori. Thévenots såkaldte engagementssociologi, som han har udviklet siden midt-2000'erne (Thévenot 2006), er dog samtidig udtryk for et eget, originalt teoriprojekt (se Hansen (red.) 2016).

Thévenot er professor emeritus ved Ecole des Hautes Etudes en Sciences Sociales (EHESS) i Paris. I et opgør med Pierre Bourdieus kritiske sociologi ønskede Boltanski og Thévenot at udvirke en "sociologi om kritik", der tager

de sociale aktørers retfærdighedssans alvorligt i studiet af deres koordineringsforsøg. Mindre kendt er det, at særligt Thévenots arbejde fra start tog form som et kritisk mellemværende med spørgsmål om beskæftigelse og statushierarkier, herunder i form af professioners autoritet. Der er her skabt en kilde til professionsteoretisk indsigt, som dog i høj grad forbliver uudnyttet.

Thévenot har aldrig samlet sine tanker om og studier af professioner ét sted, hverken som bog eller artikel. Snarere må man lede efter brudstykker til en samlet begrebsliggørelse flere steder i forfatter-skabet, startende i 1970'erne hvor den økonomi-uddannede Thévenot arbejdede på det nationale franske statistiske bureau, INSEE (Institut national de la statistique et des études économiques).

Fra starten i 1970'erne har Thévenot forholdt sig skeptisk over for **den analytiske værdi** af selve professionsbegrebet.

Her undergik han en omskoling til sociologi, i dialog med såvel Bourdieu og Boltanski som Alain Desrosières, hvis historiske blik på arbejdsstatistikens politiske rolle påvirkede Thévenot dybt (Thévenot 2005).

I denne periode grundlagde Thévenot et blik på professioner som beskæftigelsesgrupper, der formår at skaffe sig anerkendelse og autoritet gennem at knytte sig til statens kategorier for legitime statushierarkier, herunder som disse kodificeres i statistik (Thévenot 2016). Selv har jeg for nyligt haft anledning til at (gen-)opdage denne teorihistorie i forbindelse med min egen Abbott-inspirerede forskning i kampe og koordineringer på tværs af tre nutidige, professionelle jurisdiktioner (Pedersen et al. 2020). På den baggrund vil jeg her give en fremstil-

ling af Thévenots (potentielle) bidrag til forskningsfeltet.

Professionsbegrebets moralsk omstridte status

Fra starten i 1970'erne har Thévenot forholdt sig skeptisk over for den analytiske værdi af selve professionsbegrebet (Thévenot 2005). På dette punkt var han således i delvis samklang med sin franske samtid, inkarneret i den bourdieuske tradition, hvor "en profession" anses for et blot hverdagsligt begreb (*folk concept*), uden videnskabelig begrundelse. Hos Bourdieu antager begrebet derfor karakter af ideologisk våben, der tjener til at sløre det manglende grundlag for professionelle privilegier. Thévenot følger denne skeptiske indstilling et stykke af vejen, men drager en anden analytisk implikation.

Lidt som hos Eliot Freidsons magt-sensitiv fortsættelse af den interaktionistiske tradition i *Professional Powers* bliver projektet hos Thévenot snarere at forstå, hvordan professionsbegrebet og dets status skabes som produkt af forhandlinger om legitim ekspertautoritet. Hos Thévenot sker dette som antydnet i første omgang gennem at studere, hvordan beskæftigelsesgrupper som læger eller socialarbejdere autoriseres gennem at blive indlemmet i statens arbejdsstatistiske nomenklaturer og de dertil knyttede juridiske forordninger. Disse "statsformer", som Thévenot (1984) kalder dem, udgør magtfulde konventioner, der tjener til at stabilisere professionel status for bestemte grupper.

Så langt ligner Thévenots tilgang altså i hovedtræk et mødested mellem to velkendte professionsanalytiske traditioner. På den ene side interaktionismens fokus på situeret forhandling og koordinering; og på den anden side det neo-weberianske fokus på den juridisk sikrede lukningsproces (*closure*), hvorigennem professionelle grupper opnår og opretholder deres status i en forhandling med staten. Det særlige ved Thévenots tidlige arbejde kan her siges at ligge i den opmærksomhed, han tildeler forhandlingen om professionernes statsformer, og altså ikke mindst statistikkens betydning.

Det særskilt originale greb hos Thévenot ligger imidlertid i den rolle, som han tildeler spørgsmålet om moralsk legitimitet. Lidt groft kan man sige, at mens interaktionistisk og neo-weberiansk inspirerede professionsforskere er optaget af værdier som led i strategiske legitimeringsforsøg, så prøver Thévenots sociologi at forstå selve de sammensatte moralske kilder, der gør professioner i stand til legitimt at modstå udfordringer af deres autoritet. Appeller til moralsk legitimitet er ikke et ideologisk slør, som Bourdieu og andre hævder, men derimod en reel begrænsning og ressource for social koordinering, både i hverdagsliv, på arbejdspladsen, i offentligheden og i forhold til det statslige bureaukрати.

På den baggrund kan man sige, at kernen i Thévenots teori om professioner er, at selve det samfundsmæssigt forhandlede begreb om professionalisme er iboende moralsk og politisk omstridt – og derfor også rummer en indre dynamik, hvor det hele tiden kan kritiseres, genforhandles og justeres. Som professionsforskere

handler det om at studere denne moralske og politiske dynamik.

Professionel autoritet som solidt statskompromis

I et casestudie af den franske medicinske professionsforening fra 1983 (genoptrykt som Thévenot 2016) viser Thévenot mere konkret, at denne i forhandlinger med staten påkalder sig tre moralske kilder til sin særlige status som beskæftigelsesgruppe. For det første henvises til professionens særlige betydning for staten selv, forstået gennem statens legitime interesse i befolkningens sundhed (*state*). For det andet henvises til lægestandens egne, interne socialiserings- og oplæringsmekanismer som kilde til at sikre kvalitet i serviceleveringen (*trade*). Og for det tredje henvises til de særlige talenter og ekspertfærdigheder, som den kompetente udøvelse af et medicinsk skøn i praksis indebærer (*art*).

I det mere generelle sprog for retfærdiggørelse og kritik, som Thévenot siden udvikler sammen med Boltanski (1991/2006), vil man sige, at medicinerne her retfærdiggør deres særlige status ud fra henholdsvis en *civil*, en *domestisk* og en *inspireret* værdiorden. Værdiordener er her at forstå som grammatikker for det fælles bedste, der har opnået udbredt gyldighed i moderne samfund. Dem findes der, ifølge teorien, et sted mellem seks og otte af, idet samfundet altså formes af en begrænset moralsk pluralisme. Professioners forhandling af status begrænses og muliggøres af disse værdiordner.

Implikationen af Thévenots casestudie er, at professionelle kredentiale og pro-

fessionel status og autoritet ikke lader sig forstå som baseret på én moralsk forestilling om det samfundsmæssigt fælles bedste, én værdiorden. Der er derimod tale om det, som Boltanski og Thévenot (1991/2006) kalder for et *kompromis*: to eller flere værdiordner indgår her i en sammensat moralsk forestilling, hvis enkeltdele er internt konsistente, men hvis sammensatte form rummer en ambivalens, fordi det gaber over ellers modstridende hensyn. Dette grundforhold har alle dage udfordret professionerne.

Via et makro-historisk casestudie i hovedværket *On Justification* (1991/2006: 203ff.) viser Boltanski og Thévenot imidlertid, at tilblivelsen af den franske velfærdsstat i afgørende grad indebar en konsolidering af professionernes status. Kort sagt er hovedtanken, at professioner som jurister, pædagoger og sygeplejersker her bliver afgørende for velfærdsstatens moralsk-politiske samfundskompromis mellem henholdsvis en *industriel* og en *civil* værdiorden. Den industrielle værdiorden handler om langsigtet, rationel planlægning, og den civile værdiorden handler om solidaritet og kollektiv repræsentation. Nye rettigheder til lønarbejderne skal her i høj grad indfries via de professionelles mellemkomst.

I tråd med øvrige studier af kontinental-europæiske professioner er pointen således, at professionel status gradvist tager form som et mere solidt institutionaliseret statskompromis. Danske studier af den måde, læger og skolelærere siden 1950'erne har genforhandlet deres krav på ekspertautoritet gennem at placere sig som forsvarere af velfærds-

statens institutioner, underbygger denne pointe (Harrits & Larsen 2016). Imidlertid betoner Boltanski og Thévenot, at professionel autoritet fortsætter med at være omstridt i denne proces, både på organisatorisk niveau og i de brede samfundsdebatter.

Arenaer og regimer for professionelt engagement

Indtil videre kan man få det indtryk, at Thévenots tilgang til professioner udelukkende interesserer sig for disse gruppers engagement i det, Abbott kalder juridisk-statslige og offentlige arenaer for jurisdiktion, og altså ikke arbejdspladsen som arena. Dette indtryk er delvist misvisende, idet Thévenot længe har studeret organisationer (Thévenot 2001). Samtidig har han gennem årene udvidet sin egen engagementssociologi, så den nu rummer flere ressourcer til at forstå professioners arbejdspraksis.

Kort fortalt skelner Thévenot (2006) mellem tre engagementsregimer. Det første er retfærdiggørelsens regime, og det svarer til de dynamikker af retfærdiggørelse, kritik og kompromis mellem værdiordner, som blev sammenfattet i *On Justification*. Det andet er planens regime, der hos Thévenot handler om at indfri en koordinering mellem mål og midler, herunder gennem at indgå i forhandlinger om kollektive mål mellem parter, der anerkender hinandens forskellige interesser. Endelig lokaliserer Thévenot et familiært engagementsregime, hvor koordineringen er mere nær og personlig og i høj grad handler om en gensidig tilpasning til et miljø, hvor aktørerne gradvist finder sig til rette. Både planens og familiaritetens regimer

har, som Thévenot (2009) viser det, stor betydning for professionelt arbejde.

Her påpeger Thévenot (2012) for det første, i dialog med bredt diskuterede 'new public management'-tendenser, at organisatorisk styring gennem de seneste årtier har taget en drejning i retning af planens regime, i form af en "styring gennem objektiver". Objektiver skal her forstås i sin dobbelte betydning af et mål, der søges objektiveret, typisk gennem kvantificering og standardisering. Eksemplerne på det professionelle område er mange, men drejningen i retning af (såkaldt) evidens-baseret medicin viser tydeligt, at der installeres et fletværk af guidelines, måleinstrumenter, regler og normer i spændingsfeltet mellem professioner og myndigheder (Thévenot 2009). Samtidig viser eksemplet, at professionerne selv indgår som aktører i den løbende justering og implementering af nye styringsinstrumenter.

For det andet er det Thévenots (2012) kritiske pointe, at denne drejning hen mod planen samtidig udgrænser hensyn og værdier tilknyttet de to andre engagementsregimer. Særligt familiaritetens udgrænsning ses tydeligt af de vanskeligheder, som blandt andre socialarbejdere og sygeplejersker oplever, i takt med at de organisatorisk pålægges at gå endog meget tæt på deres klienters personlige og til tider stigmatiserede livsforhold, med henvisning til f.eks. forebyggelse af livsstilssygdomme. Her indtræder nemt en art instrumentalisering af de nære omsorgs- og tillidsrelationer, der opbygges via det dagligdags arbejde i henhold til familiaritetens regime, og som truer med at ydmyge klienten.

Opsummerende kan vi sige, at Thévenots engagementssociologi stiller begreber til rådighed, der kan underbygge kritiske analyser af en række af de nye vanskeligheder, som mange professionelle grupper oplever som følge af ændrede styringsvilkår i en velfærdsstat som den danske. Det er dog samtidig væsentligt at huske på, at Thévenots fokus på situeret koordinering fremstiller professioner og professionelle som aktive, autoriserede og kritisk reflekterede med- og modspillere i disse processer, og altså langt fra som passive ofre for handlingsløse strukturer. Samt at hans teori underbygger, at det som sådan ikke er historisk nyt eller unikt, at professionel autoritet løbende må retfærdiggøres i lyset af kritik.

Relevansen af Thévenots professionsteori

Jeg har i denne tekst skitseret hovedtræk ved Laurent Thévenots pragmatisk-sociologiske professionsteori og argumenteret for dennes relevans til forståelse og udforskning af mange kerneproblestillinger i feltet som helhed. Selv om Thévenots status som oversat professionsteoretiker i høj grad er selvforskyldt, idet han ikke har fremsat sine tanker og studier i samlet form, så har jeg hævdet, at hans pragmatisk-sociologiske tilgang forener hovedtræk ved de interaktionistiske og neo-weberianske strømninger i feltet og samtidig tilføjer en original opmærksomhed på moralske forhandlinger om legitimitet.

Igennem det seneste årti er der så småt vokset en litteratur frem, som benytter ressourcer fra Thévenots sociologi i empiriske studier af professioner

(Ramirez 2013). Der trives dog samtidig en udbredt mangel på kendskab til teorien, selv blandt professionsforskere, som deler interessen for retfærdiggørelse som vigtigt aspekt af professionelt arbejde (Suddaby et al. 2019). I den sammenhæng er min påstand, at Thévenots professionsteori udgør en fintmasket, konsistent og velunderbygget begrebsarkitektur, med stort potentiale for at gentænke og overskride en række af feltets ellers fastgroede modsætnings-

par, herunder forholdet mellem moral og egeninteresse i professioners krav på jurisdiktion.

Særligt betydningsfuldt er det måske, at Thévenot tilbyder en ny måde at rejse det klassiske, weberianske spørgsmål om professioners krav på legitim autoritet (se Harrits & Larsen 2016). Hos Thévenot understreges det, at professionalisme har karakter af et moralsk kompromis, der løbende må udsættes for (selv-

kritik, justering og genbegrundelse. Det betones samtidig, at samfundet stiller bestemte moralske begrænsninger og muligheder til rådighed for vedvarende, professionelt engagement. Nuværende og kommende professionelle, vil jeg hævde, kan have stor glæde af at kende til og besinde sig på denne analyse af det moralske og politiske samfundsliv, som de uundgåeligt er vigtige deltagere i.

REFERENCER

Boltanski, L. & Thévenot, L. (1991/2006). *On Justification: Economies of Worth*. Princeton: Princeton University Press.

Hansen, M.P. (red.) (2016). *Laurent Thévenot: Engagementsregimer*. København: Hans Reitzel.

Harrits, G.S. & Larsen, L.T. (2016). Professional claims to authority: a comparative study of Danish doctors and teachers (1950-2010). *Journal of Professions and Organization*, 3(2), 154-169. <https://doi.org/10.1093/jpo/jov011>.

Pedersen, I.K., Blok, A. & Meilvang, M.L. (2020). At søge indsigt på tværs: Hvordan og hvorfor sammenligne forskelligartede professionsfelter? *Tidsskrift for Professionsstudier*, 30, 50-61. <https://tidsskrift.dk/tipro/article/view/119285/167084>.

Ramirez, C. (2013). "We are being pilloried for something, we did not even know we had done wrong!": Quality control and orders of worth in the British audit profession. *Management Studies*, 50(5), 845-869. <https://doi.org/10.1111/joms.12011>.

Suddaby, R., Bévoort, F. & Pedersen, J.S. (2019). Professional judgment and legitimacy work in an organizationally embedded profession. *Journal of Professions and Organization*, 6, 105-127. <https://doi.org/10.1093/jpo/joz007>.

Thévenot, L. (1984). Rules and implements: Investment in form. *Social Science Information*, 23(1), 1-45. <https://doi.org/10.1177/053901884023001001>.

Thévenot, L. (2001). Organized complexity: conventions of coordination and the composition of economic arrangements. *European Journal of Social Theory*, 4(4), 405-425. <https://doi.org/10.1177/13684310122225235>.

Thévenot, L. (2005). The two bodies of May 1968. In A. Sica & S. Turner (eds.) *The Disobedient Generation: Social Theorists in the Sixties* (pp. 252-271). Chicago: University of Chicago Press.

Thévenot, L. (2006). *L'action au pluriel. Sociologie des régimes d'engagement*. Paris: La Découverte.

Thévenot, L. (2009). Postscript to the special issue: Governing life by standards: a view from engagements. *Social Studies of Science*, 39(5), 793-813. <https://doi.org/10.1177/0306312709338767>.

Thévenot, L. (2012). Law, economies and economics: New critical perspectives on normative and evaluative devices in action. *Economic Sociology - the European Electronic Newsletter*, 14(1), 4-10. <http://hdl.handle.net/10419/155997>.

Thévenot, L. (2016). From social coding to economics of convention: A thirty-year perspective on the analysis of qualification and quantification investments. *Historical Social Research*, 41(2), 96-117. <https://doi.org/10.12759/hsr.41.2016.2.96-117>.